

УДК 379.85:338.486(477.42)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2025.5.16>

Сергій Запотоцький

доктор географічних наук, професор, декан географічного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
zapototsk@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3515-4187>

Світлана Тищенко

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Поліський національний університет
kadiss@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5650-5575>

ОПОРНИЙ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ КАРКАС ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Досліджено процес формування та розвитку опорного туристсько-рекреаційного каркасу Житомирської області, починаючи з 1950-х років дотепер. Дослідження спирається на системно-структурний аналіз, просторово-часовий і просторово-функціональний підходи. Для візуалізації наявного туристсько-рекреаційного простору області застосовувалися геоінформаційні технології. Використовувалася програма GOOGLE/DYNAMICWORLD/V1 на основі програми ArcGIS PRO та R для аналізу наявних туристсько-рекреаційних ресурсів області. Подано авторське визначення опорного туристсько-рекреаційного каркасу території, що включає лінійно-вузлову систему просторової організації туристсько-рекреаційної діяльності, в якій вузлами є розвинені туристські території, котрі мають стабільні й регулярні національні та транспортно-комунікаційні зв'язки між собою. Розглянуто способи класифікації просторових структур туризму та рекреації. До 1990 р. область мала нерозвинений опорний туристсько-рекреаційний каркас із малочисельними відомими локусами для відвідування, тобто лінійний тип, який поступово перейшов до складнішого моноцентричного радіально-кільцевого типу із центральним опорним ядром прибуття – Житомиром. Установлено, що опорний туристсько-рекреаційний каркас області формується на основі чотирьох туристсько-рекреаційних районів: Бердичівського, Житомирського, Звягельського та Коростенського. Кожен район має свою розгалужену систему туристсько-рекреаційного потенціалу, осі зі своїм центральним туристичним ядром другого рангу. Дослідження виявило низку чинників впливу на розвиток. Установлено, що на підставі комплексного оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу в Житомирській області є підґрунтя для розвитку різних видів туризму: подієвого, спортивного, музейного, сакрального, екологічного, спортивного, сільського, екологічного, лікувально-оздоровчого. Аналіз зародження та поточного стану, а також перспектив розвитку опорного туристсько-рекреаційного каркасу Житомирської області дають змогу зробити висновок про його стійкість. Результати можуть бути використані для подальшого вдосконалення регіональної політики в галузі туризму.

Ключові слова: опорний туристсько-рекреаційний каркас, туристський маршрут, туристський потік, туристичне ядро, осі.

Zapototskyi Serhii, Tyshchenko Svitlana. THE BASIC TOURIST AND RECREATIONAL FRAMEWORK OF THE ZHYTOMYR REGION AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT

Abstract. The process of formation and development of the basic tourist and recreational framework of Zhytomyr region from the 50s to the present is investigated. The study is based on system-structural analysis, spatial-temporal and spatial-functional approaches. Geographic information technologies were used to visualize the existing tourist and recreational space of the region. The program GOOGLE/DYNAMICWORLD/V1 based on ArcGIS PRO and R was used to analyze the existing tourist and recreational resources of the region. The author's definition of the basic tourist and recreational framework of the territory is given, which includes a linear-nodal system of spatial organization of tourist and recreational activities, in which the nodes are developed tourist areas that have stable and regular national and transport and communication links with each other. The ways of classifying spatial structures of tourism and recreation are considered. Until 1990, the region had an underdeveloped tourist and recreational

framework with few known loci for visiting, i.e. a linear type, which gradually moved to a more complex monocentric radial-ring type with the central core of arrival – Zhytomyr. It has been established that the supporting tourist and recreational framework of the region is formed on the basis of four tourist and recreational districts: Berdychiv, Zhytomyr, Zvyagel, and Korosten. Each district has its own branched system of tourist and recreational potential, an axis with its central tourist core of the second rank. The study revealed a number of factors influencing development. It has been established that, based on a comprehensive assessment of the tourist and recreational potential in the Zhytomyr region, there is a basis for the development of various types of tourism: event, sports, museum, sacred ecological, sports, rural, ecological, and health and wellness. The analysis of the origin and current state, as well as the prospects for the development of the basic tourist and recreational framework of the Zhytomyr region, allows us to conclude that it is sustainable. The results can be used to further improve regional tourism policy.

Key words: basic tourist and recreational framework, tourist route, tourist flow, tourist core, axes.

Актуальність теми дослідження. Територіальна диференціація регіону, яка проявляється в природних умовах, географічному розташуванні, кліматичних особливостях та низці інших чинників, призводить до різної комбінації туристсько-рекреаційних ресурсів, що надалі й впливає на туристсько-рекреаційну діяльність, яка розвивається нерівномірно. Вивчення територіальної структури туризму та рекреації допомагає зрозуміти причини територіальної диференціації попиту та пропозиції, а також прогнозувати рішення для створення порівняльних переваг та усунення неоднорідності. Опорний туристсько-рекреаційний каркас виступає основною та стійкою частиною територіальної структури туризму та рекреації, яка забезпечує зв'язність і цілісність туристичного простору. Його конструкція впливає на доступність туризму та рекреації, залучення населення до туристсько-рекреаційної діяльності й зростанню конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках. Каркасна структура туризму та рекреації є базовим елементом гармонійного й сталого розвитку, що важливо для цивілізаційного прогресу. Ці ідеї наголошують на важливості комплексного підходу до розвитку туристсько-рекреаційної діяльності й необхідності врахування територіальні особливості для досягнення стійкого та гармонійного зростання.

Стан вивчення питання з аналізом основних праць. Розвиток туристсько-рекреаційної діяльності неможливо здійснити без сформованого опорного туристсько-рекреаційного каркасу. Таким питанням присвячено багато наукових праць вітчизняних учених: Г.Д. Гуцуляка, Ю.Г. Гуцуляка, О.В. Макари, Д.М. Гарасюка, С.М. Калініченко, Г.Ю. Омельченко [15], О.О. Любіцевої, П. Царика, Л. Царика [17] та ін. Натепер є значні наукові доробки щодо формування і розвитку опорного каркасу за різними напрямками, особливо в рекреації та туризмі. Проте проведені реформи, в тому числі й децентралізації, призвели до зміни в територіальному районуванні, що позначилося й на розвитку туристсько-рекреаційної діяльності, яка неможлива без сформованого опорного туристсько-рекреаційного каркасу. Багато питань потребують розв'язання та подальшого вдосконалення.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є виявлення особливостей формування та еволюції опорного туристсько-рекреаційного каркасу Житомирської області.

Методи та матеріали дослідження. У роботі було використано системно-структурний аналіз, просторово-часовий і просторово-функціональний підходи. Було застосовано інформацію державної статистики області та України загалом. Для візуалізації отриманих даних застосовувалися геоінформаційні дослідження на основі програми GOOGLE/DYNAMICWORLD/V1 на основі програми ArcGIS PRO та R.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Опорний туристсько-рекреаційний каркас формується з лінійно-вузлової системи просторової організації туристсько-рекреаційної діяльності. Вузлами виступають розвинені туристські території, це можуть бути туристичні ядра, дестинації, туристські центри, кластери тощо, які володіють стабільними транспортно-комунікаційними зв'язками. Основними елементами нього є вузли та лінійні зв'язки між ними.

Базою нашого дослідження було вибрано Житомирську область, яка володіє активним туристсько-рекреаційним потенціалом серед регіонів України. Прямий вклад туризму у формування валового регіонального продукту Житомирської області невеликий, за обсягом податкових надходжень у бюджети всіх рівнів від підприємств й організацій туристичної області перебуває в останній десятці регіонів країни. З огляду на сучасні тенденції, що відбулися у світі та країні, а це COVID-2019 та воєнний стан, туристична діяльність в області продовжує функціонувати. Відбулося перепрофілювання більшості туристичних операторів та агентств з акцентом на розвиток внутрішнього туризму. Аналіз динаміки податкових надходжень від туристичної діяльності не сильно змінився й становив у 2023 р. 5 млн 957 тис. грн проти (2022 р. – 4 млн 645 тис.). Це свідчить про незначні структурні зміни в туристичній діяльності. У 2021 р. податкові надходження було зафіксовано в сумі 5 млн 486 тис. грн [5].

У ролі основних критеріїв використовувалися доступність напрямків, наявність знакових визначних місць, стійких туристських потоків, а також хороша логістика. Формування сучасного опорного туристсько-рекреаційного каркасу області ми розглядали з 1950 років і дотепер, й цей період було розділено на декілька етапів. Початок першого етапу 1950–1990 рр. зумовлений тим, що лише з кінця 1950-х років завдяки певному пом'якшенню політичного режиму поступово відновлюються краєзнавчі дослідження та внутрішній туризм. У 1962 р. засновано Республіканську раду з туризму. Головною темою краєзнавчих розвідок стають сторінки боротьби регулярних військ, партизанів і підпільників проти нацистсько-німецьких загарбників. Також набувають популярності туристичні походи студентів, школярів місцями бойової слави. Рекреаційні ресурси використовувалися переважно в рамках організації та проведення туристичних походів. Виключення становить віднайдення джерел радонової води на околиці Житомира та відкриття в 1958 р. радонової лікарні. Сюди почали приїжджати люди з різних куточків України.

Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років в Україні заснували низку архітектурно-ландшафтних музеїв (скансенів). Значну частину становили музеї видатних діячів літератури та мистецтва. Так, у Житомирі в 1973 р. було засновано літературно-меморіальний музей Володимира Галактіоновича Короленка.

Свідченням розширення практики використання рекреаційних ресурсів стало відкриття санаторію в селі Дениші Житомирського району на початку 1980-х років. Але вже тоді все відчутнішим було погіршення економічного становища й зменшення фінансування охорони здоров'я та культурно-освітньої сфери, що негативно позначилося на подальшій туристично-рекреаційній діяльності. Наприкінці цього періоду опорний туристсько-рекреаційний каркас області мав тільки такі основні зони відвідування, як корпус радонолікування обласного медичного центру, вертебрології і реабілітації Житомирської обласної ради; санаторій «Дениші»; літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка та Поліський природний заповідник, тобто каркас був повністю нерозвинений (рис. 1).

Другий етап – 1991–2012 рр. Відновлення незалежності України стало важливою подією в історії нашого народу, нашої держави, але економічні процеси поглиблювалися та ускладнилися розривом внутрішньосоюзних господарських зв'язків, що негативно впливало на можливість використання туристично-рекреаційних ресурсів. В умовах глибокої суспільно-політичної трансформації України внутрішній туризм країні занепав.

Розвиток його територіальної структури, зокрема в Житомирській області, зупинилося. Туристський простір почав звужуватися. Багато туристських маршрутів перестали існувати через падіння реальних доходів населення та платоспроможного попиту на внутрішні туристські послуги. Тому процес відновлення туристично-рекреаційної діяльності відбувався повільно. Лише з початку 2000-х років, коли стабілізувалася економічна ситуація, коли суспільство органічно сприйняло нові ринкові відносини, найбільш активні люди включилися в ці відносини, це позитивно відбилося на використанні туристично-рекреаційного потенціалу, зокрема й на Житомирщині.

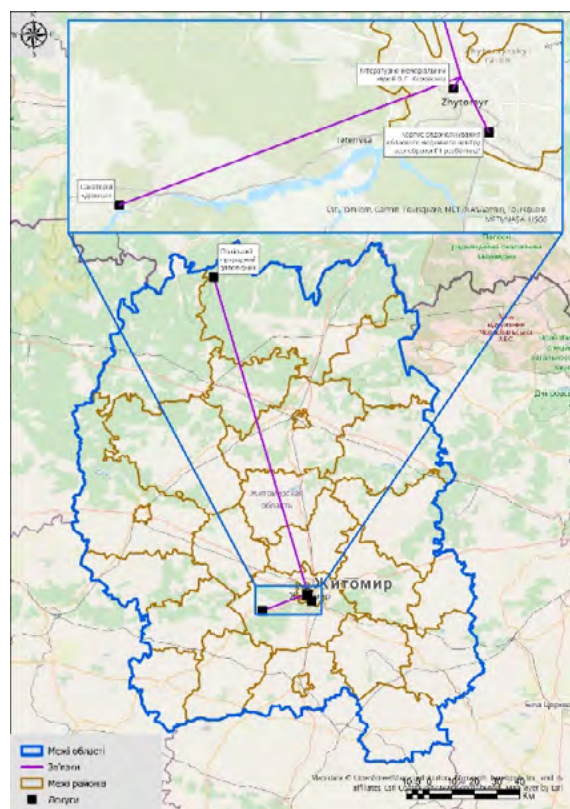

Рис. 1. Опорний туристсько-рекреаційний каркас Житомирської області до 1990 р.

Третій етап розпочався 2013 р. і триває досі. У цей період у Житомирській області з'явилося багато садиб сільського зеленого туризму [10].

Уся територія в межах обласної (Житомирської) туристсько-рекреаційної системи ділиться на чотири туристсько-рекреаційні райони – об'єднані рекреаційні зони та туристські комплекси, що сформували ареали. Вони знаходяться навколо спільного опорного центру (ядра), до них відносять: Бердичівський район – (центр – місто Бердичів); Житомирський район – (центр – місто Житомир); Звягельський район – (центр – місто Звягель); Коростенський район – (центр – місто Коростень) (табл. 1).

Таблиця 1

Районування Житомирської області

Райони	Кількість територіальних громад	Кількість населених пунктів	Площа територіальних громад, км ²	Чисельність населення, осіб
Бердичівський	10	162	3014,0	161 462
Житомирський	31	684	10 508,2	618 111
Звягельський	12	293	5237,3	169 704
Коростенський	13	529	10 892,2	258 935

У Житомирській області (станом на січень 2025 р.) за кількістю територіальних громад лідирує Житомирський район, в який входить 31 од., де знаходиться 684 населених пунктів із чисельністю населення громади 618 411 осіб. На другому місці за чисельністю територіальних громад перебуває Коростенський район – 13 од., де розташовано 529 населених пунктів із чисельністю 258 935 осіб. За площею територіальних громад Коростенський район більше Житомирського на 3,52%, що становить 10 892,2 км² по відношенню до Житомирського району

(10 508,2 км²). Найменше територіальних громад розташовано в Бердичівському районі – 10 од., який враховує 162 населених пункти, в яких проживає 161 462 осіб. Площа Бердичівського району становить 3014,0 км². Звягельський район має 12 територіальних громад, які розташовані на 5237,3 км², де знаходиться 293 населених пунктів і де проживає 169 704 осіб [4].

Житомирська область має значний природно-рекреаційний потенціал. Природні ландшафти регіону різноманітні як загалом, так і в окремих районах, що пояснюється наявністю мінеральних вод, радонових джерел, лікувальних грязей та особливостями рельєфу. Однак слід ураховувати, що не всі території підходять для постійного цілорічного використання. Кожен туристсько-рекреаційний район складається із туристсько-рекреаційних територій другого та третього рангів, що з'єднані між собою осями різних рангів також. Осі відіграють ключову роль у забезпеченні транспортної доступності та використанні наявних територій, а також в освоєнні нових.

Великі туристичні центри (ядра) в туристсько-рекреаційних районах Житомирської області включають історичні поселення з комплексами пам'яток та історичними місцями, що зберегли архітектурне обличчя та планувальну структуру, а також володіють унікальними й пізнавальними об'єктами. До таких центрів належить найбільше явно виражене ядро 1 рангу – це місто Житомир (обласний центр). Він входить у переважну більшість туристських маршрутів у регіоні, а також у міжрегіональні маршрути. Висока концентрація відвідувачів в обласному центрі багато в чому пояснюється тим, що місто є багатофункціональним транспортним вузлом. До Житомира підходять п'ять автомобільних доріг державного значення: Київ–Чоп (до Будапешту); автомобільна дорога національного значення Н-03 Житомир – Чернівці; автомобільна дорога міжнародного значення М-21, сполученням Житомир–Могилів-Подільський [11, с. 36] та дороги регіонального значення.

Формування туристської інфраструктури територій здійснюється через комплексний архітектурно-містобудівний аналіз наявних і планованих об'єктів туризму та рекреації. Елементи моделі туристсько-рекреаційного району пов'язані між собою через мережеву структуру туристських маршрутів, що можуть бути прямими або опосередкованими, та об'єднуються планувальним каркасом регіону. Створення великого туристського центру в слаборозвинених районах регіону може стимулювати розвиток як самого центру, так і всього туристсько-рекреаційного району. Це сприяє розв'язанню ключових проблем території: демографічних, соціально-економічних, логістичних та інших й актуальних питань для багатьох регіонів країни.

Сучасні туристичні райони мають свої туристсько-рекреаційні місцевості, тобто це визначені за площею території, що мають свої види рекреації та туризму з центрами (ядрами) другого та третього рангу. До них відносять малі міста, містечка, селища, ті в них розміщено локуси.

До центрів (ядра) другого рангів туристсько-рекреаційної системи відносять центри туристсько-рекреаційних систем, а саме Бердичів (73,04 тис. осіб), Коростень (61,5 тис. осіб), Звягель (55,08 тис. осіб). Саме в їх напрямках і спостерігаються великі туристські потоки, які можуть там затримуватися та розподілятися по центрах туристсько-рекреаційних районів і центрах туристсько-рекреаційних місцевостей. В усіх ядрах різних рівнів розміщені локуси – точкові елементи функціонально-планувальної структури туризму, пов'язані з окремими пам'ятками, турбазами, поселеннями.

З розвитком мережі туристських маршрутів відбувалися зміни в опорному туристсько-рекреаційному каркасі області (рис. 2).

Від нерозвиненого лінійного типу він поступово переходив на новий рівень, набуваючи рис моноцентричного радіально-кільцевого типу з опорним центром прибуття – Житомиром.

Найбільшим за територіальною площею є *Коростенський туристсько-рекреаційний район*, що розташований на півночі області. Він спеціалізується переважно на геологічних пам'ятках, природно-охоронних та сакральних об'єктах. Центром (ядра) другого рівня туристсько-рекреаційної системи району виступає місто Коростень, яке має питому вагу туристсько-рекреаційних ресурсів. У районі зосереджено Поліський природний заповідник, що є об'єктом загально-

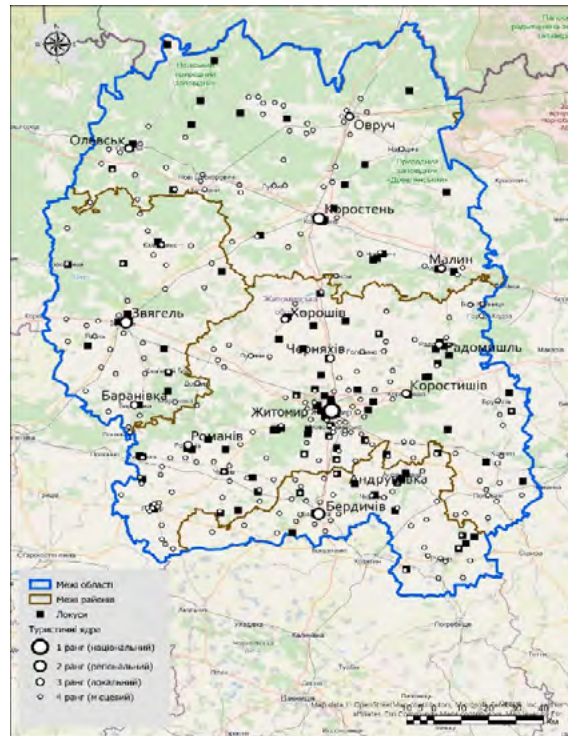

Рис. 2. Основні елементи сучасного опорного туристсько-рекреаційного каркасу Житомирської області у 2025 р.

державного значення, він охоплює 20 104 га, які розташовано на базі лісництв: Копищанського (6935 га), Перганського (5665 га) Олевського лісгоспзагу та Селезнівського (7497 га) Словечанського лісгоспзагу Олевської та Овруцької територіальних громад (Поліський природний заповідник) [5 с. 6]. У межах цієї території розташовано: ставок Дідове Озеро, Камінне село, український Стоунхендж, ландшафтний заказник «Плотниця», лісовий заказник «Поясківський», Словечансько-Овруцький кряж, Водоспад, Малинський підводний музей. Археологічна пам'ятка – Городище № 3 літописного міста Іскоростеня та Свято-Миколаївська Православна церква, 1596 рік РПЦУ. Сакральних об'єктів нараховується 14 одиниць, що підтверджує можливість розвитку саме релігійного туризму.

Звягельський туристсько-рекреаційний район, з містом другого рангу Звягелем як центром тяжіння. На цій території знаходиться природоохоронний об'єкт – Туганівський лісовий заказник (1974 р.), його площа 245 га, скеля Кам'яний гриб, заповідник оленів «Сестробиль». Історичні пам'ятки – музей Порцеляни (1952 р.), музей часів СРСР, скеля Кам'яний гриб, північне городище Возв'яглі, Артилерійський напівкапонір. Сакральних об'єктів лише три: Костел Святого Антонія, Свято-Вознесенська церква, Кам'яний Бід Парафія Святої Терезки. У даному випадку місто Звягель займає транзитне положення на осі туристсько-рекреаційної структури міжнародного рівня (Київ–Чоп) і має бокове відгалуження ТРС (Каменний Бід), ТРС (Баранівка). Вони своєю чергою виступають центрами районоутворення ареалу регіонального значення, де осями-трасами потоки туристів і рекреантів розосереджуються в місцеві та селищні туристські визначні місця – локуси, а саме туристські бази, будинки відпочинку, будинки мисливців тощо.

Житомирський туристсько-рекреаційний район із центром тяжіння містом Житомир має найбільшу кількість туристичних ресурсів області. За останні 25 років на території регіону спостерігається масове відвідування релігійних об'єктів. Віряни відвідують різні церкви та монастирі, тобто в області є підґрунтя для розвитку та розширення сакрального туризму. У районі розташовано найбільшу чисельність музеїв різної тематики. Житомир спеціалізується на куль-

турно-пізнавальному туризмі. Основний туристсько-екскурсійний потік у місто, як і раніше, формує історико-архітектурний музей – Музей космонавтики імені С.П. Корольова.

Останнім часом у районі з'явилися нові точки зростання завдяки дії інших, додаткових чинників: створення приватних музеїв, відродження монастирів, проведення великих подій, заходів. Перший приватний Музей «Ремісничий двір» – це народний музей, заснований житомирським колекціонером старовини Федором Володимировичем Євтушенком [12]. Серед експонатів музею є здатна вразити колекція старовинних інструментів, що нараховує близько 5000 предметів, включаючи сокири часів Київської Русі. Це місце, де зберігається історія ремесл і традицій. Це стало важливим моментом у розвитку ініціатив на місцях. Користуються популярністю в туристів музей коштовного і декоративного каміння (Хорошів), Житомирський обласний краєзнавчий музей, Музей науки та технологій «Політехнік», Кмитівський музей образотворчого мистецтва імені Й.Д. Буханчука, народний музей історії села Кодня, музей українського побуту «Відголос роду» в с. Яроповичі тощо.

Житомир має у своєму розпорядженні порівняно розвинену туристсько-рекреаційну систему, зокрема готельну інфраструктуру. За останні роки в місті істотно покращилася туристська навігація, з'явилися численні вказівники та інформаційні стенди. Місцеве керівництво разом із вищим закладом освіти Поліським національним університетом дбає про розвиток туристсько-рекреаційної діяльності, відбуваються конференції міжнародного та регіонального значення, де розглядаються питання щодо вдосконалення туристсько-рекреаційної діяльності як міста, так і всієї області [1; 7], залучається місцевий бізнес та основні гравці туристичного ринку Житомирської області.

Третім (за рангом значимості) ядром опорного туристсько-рекреаційного каркасу Житомирського району виступає місто Радомишль (13,6 тис. осіб). Він розміщений у 72 км від центрального ядра м. Житомир. Дорога, яка з'єднує ці два міста, знаходиться в належному стані, її асфальтовано та відремонтовано. Радомишль славиться видатним Музеєм Радомисль (серед місцевих також відомий як Музей української домашньої ікони), що був заснований у 2007 р. Діяльність музею зосереджена на зборі, збереженні та експонуванні ікон, пов'язаних з українською культурою та релігійними традиціями. Це єдиний у світі унікальний Музей української домашньої ікони [10]. На території музею організовано паркування. Маршрут прямування до пам'ятки забезпечений інформаційними знаками системи туристської навігації. Таким чином, дестинація має хорошу транспортну доступність.

Ще одним ядром найнижчого порядку виступає село Вишпіль, що знаходиться неподалік Житомира, в якому знаходиться локус – заміський комплекс «Чудодієво», це затишна база відпочинку «Хуторок Чудодієво», що розташована на Поліссі, поруч з озером і лісом. Вона пропонує комфортне розміщення в котеджах і номерах, забезпечених усім необхідним для відпочинку. Також доступні додаткові послуги, як-от басейн, сауна та смачна їжа [2]. На території останнього, що являє собою великий заміський парк відпочинку з арт-зонами, озером і пляжем, дестинація має хорошу транспортну доступність і знаходиться всього за 10 км від обласного центру асфальтовим шосе. Це ядро опорного туристсько-рекреаційного каркасу розташовано в зоні приміського відпочинку й розраховано на короткостроковий прийом відвідувачів із Житомира на вихідні дні. Завдяки його появі збільшилася відвідуваність Житомирського району.

Бердичівський туристсько-рекреаційний район є найменшим за кількістю територіальних громад та населенням. На його території лише три громади: Вчорайшенська, Краснопільська та Семенівська, які через різні причини мають неоцифровані туристичні ресурси. Поєднання великого потоку відвідувачів і туристсько-рекреаційних ресурсів зумовило появу в територіальній громаді Андрушівки (19,9 тис. осіб) двох нових опорних точок у туристському каркасі. Паломників і туристів із релігійно-пізнавальними цілями приваблює один із найдавніших монастирів (локус) – Костел Святої Клари (неоготичний костел). Це римо-католицька культова споруда, розташована в с. Городківка Житомирської області. Будівництво почалося 1910 р.

й завершилося 1913 р. Костел побудовано на березі невеликого озера, він є пам'яткою архітектури місцевого значення [9]. Ще три історичних пам'ятки є локусами в туристичних маршрутах для відвідувачів. У селі Гальчин знаходиться Андрушівська астрономічна обсерваторія «Липневий ранок», яка користується популярністю в туристів. Палац Терещенко-Уварової [13] є локусом ядра місцевого значення, яке знаходиться в селі Турчинівка. Садиба Прушинських-Оржевських є локусом, що знаходиться в Новій Чорторі [16]. Комплекс як історична пам'ятка складається з палацу, парку, церкви-усипальниці, а також інших архітектурних елементів, як-от мавзолей та виїзні фортечні ворота. Садиба має понад 200 років історії, існує приблизно з 1815 р.

До менш значущих опорних точок – туристичних ядер області опорного туристсько-рекреаційного каркасу відносяться с. Верхівня, с. Червоне, с. Старий Солотвин, с. Кодня, с. Баранівка, с. Чоповичі тощо.

З огляду на історію розвитку туристсько-рекреаційної діяльності в області, особливості просторового розподілу туристсько-рекреаційних ресурсів та їх диференціацію можна зазначити, що в Житомирській області присутній *моноцентричний радіально-променевий тип* опорного туристсько-рекреаційного каркасу з яскраво вираженим центральним ядром, від якого відходять окремі напрямки. Між другорядними опорними точками, розташованими навколо ядра, виникли транспортні коридори та сформувалися додаткові туристичні маршрути. Поява нового типу опорного туристсько-рекреаційного каркасу зумовлена глибокими змінами в туристському попиті, його індивідуалізацією та відповідає головній тенденції розвитку туристської діяльності.

Висновки. Дослідження опорного туристсько-рекреаційного каркасу Житомирської області, яке триває понад півстоліття, починаючи з середини 50-х років XX ст., засвідчує про його розвиток. Із зародженням масового туризму в регіоні сформувалася просторова організація туристсько-рекреаційної діяльності лінійно-вузлового типу. Поступове зростання туристсько-рекреаційної діяльності супроводжувалося змінами в її просторовій організації. Розвиток опорного туристсько-рекреаційного каркасу перейшов від простого лінійного типу до складнішого моноцентричного радіально-кільцевого типу із центральним опорним ядром прибуття – Житомир, що виконує роль «вхідних воріт» і туристичного хабу регіонального рівня, приймаючи туристичні потоки та перенаправляючи їх до інших частин області відповідно до мотивацій відвідувачів. На сучасному етапі спостерігається активне формування нових туристських центрів і маршрутів завдяки збільшенню інвестицій у сферу туризму, підвищенню активності місцевих адміністрацій, а також підтримці малого підприємництва як основи туристського бізнесу. Туристський простір стає дедалі зв'язанішим і ціліснішим, водночас змінюються не лише просторові форми, а й спеціалізація туристсько-рекреаційної діяльності, яка набуває комплексного характеру та передбачає поєднання різних видів туризму. Аналіз опорного туристсько-рекреаційного каркасу дає змогу ідентифікувати популярні атракції, а також проблемні зони, які потребують подальших заходів для забезпечення збалансованого та динамічного розвитку туризму на території Житомирської області.

Новизна дослідження. Здійснено аналіз наявних туристських ресурсів Житомирської області, що є основою для формування опорного туристсько-рекреаційного каркасу області. Дослідження відбулося вперше з часів проведення реформи децентралізації та формування нового територіального районування. Сформований опорний туристсько-рекреаційний каркас має моноцентричний радіально-променевий тип з яскраво вираженим центральним ядром. За його допомогою сформувалася можливість ведення обліку об'єктів рекреації та туризму, туристських маршрутів, а також даних про динаміку та спрямованість туристських потоків. Майбутні дослідження передбачають експертне оцінювання внутрішніх і зовнішніх «неорганізованих» туристів, а також розподілу туристів і відпочивальників територією окремих районів та міст, зокрема за об'єктами та видами туризму. Отримана інформація допоможе в організації розробок щодо класифікації туристсько-рекреаційних зон, визначення ієрархії туристських центрів (ядер) та основних параметрів.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська науково-практична конференція відбулася у Коростені : 28 листоп. 2024 р. в Міському палаці культури ім. Т. Шевченка відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція «Історико-культурна спадщина Коростенщини: дослідження, збереження, популяризація». URL: <https://ukt.ktdep.zht.gov.ua/?p=3297> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Готелі, ресторани, івенти, басейни, дозволя. URL: <https://chudodievo.com/> (дата звернення: 11.05.2024).
3. Динаміка податкових надходжень від регіонів за I півріччя 2023 року. Держ. агентство розвитку туризму України. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_b_1_3_97/1-1-0-342 (дата звернення: 11.05.2024).
4. Житомирська область. Децентралізація : веб-сайт. URL: <https://decentralization.ua/areas/0412> (дата звернення: 11.05.2024).
5. Заповідна Житомирщина: рідкісні види та природні особливості. Збірка інформаційних матеріалів / ПРООН/ГЕФ. URL: <https://sd4ua.org/wp-content/uploads/2023/03/ukrayinskoym-6.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).
6. Запотоцький С., Горин І. Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області: географічні особливості використання та відтворення. *Вісник Київського нац. університету ім. Тараса Шевченка. Географія*. 2018. № 1 (70). С. 72–79. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-13.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).
7. У Житомирі говорили про перспективи повоєнного відновлення сфери туризму. *Громадсько-політичний портал міста : веб-сайт*. URL: uporzt.com.ua/vlada/194803-u-zhitomir-govorili-pro-perspektivirovoynenogo-vdnovlennya-sferi-turizmu.html (дата звернення: 11.05.2024).
8. Замок Радомисль. URL: <https://radozamok.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2024).
9. Костел Святої Клари на Житомирщині. Історія та цікаві факти. *ZHytomyr-day.com : веб-сайт*. 2024. URL: <https://zhytomyr-day.com/church-of-st-clare/> (дата звернення: 11.05.2024).
10. Тищенко С.В. Сільський зелений туризм у контексті розвитку нетрадиційної форми господарювання. *Наук. вісник Херсонського держ. університету. Серія : Географічні науки*. 2018. Вип. 8. С. 293–301. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/6976> (дата звернення: 11.05.2024).
11. Стратегія розвитку Житомирської області до 2027 року. URL: <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/proyekt-onovlenoyi-Strategiyi-rozvytku-ZHytomyrskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).
12. Музей «Ремісничий Двір» у Житомирі – що цікавого подивитись? *ZHytomyr-day.com : веб-сайт*. 2024. URL: <https://zhytomyr-day.com/museum-craft-yard-zhytomyr/> (дата звернення: 11.05.2024).
13. Палац Терещенко–Уварової. URL: <https://funtime.com.ua/architecture/uvarovoi> (дата звернення: 11.05.2024).
14. Поліський природний заповідник. URL: <http://surl.li/wejmpb> (дата звернення: 11.05.2024).
15. Типологія рекреаційно-туристичних ресурсів як важливий елемент туристичної пропозиції / С.М. Калініченко та ін. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 1. С. 27–33.
16. Палац Прушинських–Оржевських. URL: <https://funtime.com.ua/architecture/prushinskih-orzhevskih> (дата звернення: 11.05.2024).
17. Царик П., Царик Л. Щодо функціонально-планувальної мережі елементів регіональної туристсько-рекреаційної системи. *Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки*. 2014. № 1. С. 139–145. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6074/1/Tsaryk.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).

References:

1. All-Ukrainian scientific and practical conference was held in Korosten: [November 28. 2024 in the City Palace of Culture named after T. Shevchenko, the All-Ukrainian scientific and practical conference “Historical and cultural heritage of the Korosten region: research, preservation, popularization”]. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <https://ukt.ktdep.zht.gov.ua/?p=3297> [in Ukrainian].
2. Hotels, restaurants, events, swimming pools, leisure. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <https://chudodievo.com/> [in Ukrainian].
3. Dynamics of tax revenues from the regions for the first half of 2023. (2023). *Govt. tourism development agency of Ukraine*. Retrieved 05.11.2024 from https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_b_1_3_97/1-1-0-342 [in Ukrainian].

4. Zhytomyr region. *Decentralization: website*. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <https://decentralization.ua/areas/0412> [in Ukrainian].
5. UNDP/GEF. (2023). *Protected Zhytomyr region: rare species and natural features. Collection of informational materials*. Retrieved 05.11.2024 from <https://sd4ua.org/wp-content/uploads/2023/03/ukrayinskoyu-6.pdf> [in Ukrainian].
6. Zapotocki, S., & Horyn, I. (2018). Tourist and recreational potential of Lviv region: geographical features of use and reproduction. *Herald of the Kyiv National University named after Taras Shevchenko. Geography*, 1(70), 72–79. Retrieved 05.11.2024 from <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-13.pdf> [in Ukrainian].
7. In Zhytomyr, they talked about the prospects of the post-war recovery of the tourism sector. (2024). *Public and political portal of the city: website*. Retrieved 05.11.2024 from uporzt.com.ua/vlada/194803-u-zhitomir-govorili-pro-perspektivi-povoyennogo-vdnovlennya-sferi-turizmu.html [in Ukrainian].
8. Radomysl Castle. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <https://radozamok.com.ua/> [in Ukrainian].
9. Church of St. Clare in Zhytomyr Oblast. History and interesting facts. (2024). *ZHytomyr-day.com: website*. Retrieved 05.11.2024 from <https://zhytomyr-day.com/church-of-st-clare/> [in Ukrainian].
10. Tyshchenko, S.V. (2018). Rural green tourism in the context of the development of a non-traditional form of economy. *Science Herald of the Kherson State. University. Series: Geographical sciences*, 8, 293–301. Retrieved 05.11.2024 from <https://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/6976> [in Ukrainian].
11. Development strategy of the Zhytomyr region for the period until 2027. (2024). *Zhytomyr: regional military administration*. Retrieved 05.11.2024 from <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/proyekt-onovlenoyi-Strategiyi-rozvytku-ZHytomyrskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf> [in Ukrainian].
12. Museum “Craft Yard” in Zhytomyr – what is interesting to see? (2024). *ZHytomyr-day.com: website*. Retrieved 05.11.2024 from <https://zhytomyr-day.com/museum-craft-yard-zhytomyr/> [in Ukrainian].
13. Tereshchenko-Uvarova Palace. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <https://funtime.com.ua/architecture/uvarovoi> [in Ukrainian].
14. Polisky nature reserve. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <http://surl.li/wejmpb> [in Ukrainian].
15. Kalinichenko, S.M., Omelchenko, H.Iu., Lahodiienko, V.V., Hribinyk, A.V., & Hryshchenko, N.V. (2022). Typology of recreational and tourist resources as an important element of the tourist offer. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 7(1), 27–33. [in Ukrainian].
16. Prushinsky–Orzhevsky Palace. (2024). Retrieved 05.11.2024 from <https://funtime.com.ua/architecture/prushinskih-orzhevskih> [in Ukrainian].
17. Tsaryk, P., & Tsaryk, L. (2014). Regarding the functional and planning network of elements of the regional tourist and recreation system. *Recreational geography and tourism. Proceedings*, 1, 139–145. Retrieved 05.11.2024 from <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6074/1/Tsaryk.pdf> [in Ukrainian].